

۱۴۹۰/۷/۲۴

چین

روابط با آمریکا و ایران

(فرایندهای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری)

دکتر بهزاد شاهنده

استاد پایه ه-تالیمات، رقی آسیا دانشگاه تهران

مرکز مطالعات عالی بین‌المللی

دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

با همکاری

بنیاد حقوقی میزان

سرنشانه	شاهنده، بهزاد، ۱۳۲۶ -
عنوان و نام پدیدآور	چین: روابط با آمریکا و ایران (فرآیندهای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری) / بهزاد شاهنده؛ مرکز مطالعات عالی بین‌المللی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران با همکاری بنیاد حقوقی میزان.
مشخصات نشر	تهران: نشر میزان، ۱۳۹۶
مشخصات ظاهری	۱۷۶ ص.
شابک	978-964-511-856-1
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
موضوع	سیاست جغرافیایی - آسیای مرکزی - Geopolitics -- Central Asia
موضوع	ایالات متحده - روابط خارجی - آسیای مرکزی
موضوع	United States -- Foreign relations -- Asia, Central
موضوع	ایران - روابط خارجی - آسیای مرکزی
موضوع	Iran -- Foreign relations -- Asia, Central
موضوع	آسیای مرکزی - روابط خارجی - ایران
موضوع	Asia, Central -- Foreign relations -- Iran
موضوع	آسیای مرکزی - روابط خارجی - چین
موضوع	Asia, Central -- Foreign relations -- China
موضوع	آسیای مرکزی - روابط خارجی - ایالات متحده
موضوع	-- Asia, Central -- Foreign relations -- United States
شناسه افزوده	مرکز مطالعات عالی بین‌المللی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران
شناسه افزوده	University of Tehran. Center for Graduate International Studies
شناسه افزوده	بنیاد حقوقی میزان
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۰ ج ۲ / ش ۸۰ / JQ
رده‌بندی دیویی	۹۵۸/۰۴۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۶۳۵۹۶۳

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیک) بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن ۸۰۰۰۰۰۰ اطلاع دهید.

۱۰۵۷

نشر میزان

چین: روابط با آمریکا و ایران

دکتر بهزاد شاهنده

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۶

قیمت: ۱۳۰۰۰ تومان

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۸۵۶-۱

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاوسی‌فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱
فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتوح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱
وبسایت: www.mizan-law.ir mizannasher@yahoo.com پست الکترونیکی:

فهرست مطالب

۷.....	پیشگفتا
۱۱.....	دیه
۱۳.....	چارچوب مباحث
۲۱.....	گفتار اول - روابط آمریکا و چین قبل از ۱۹۴۹
۲۵.....	گفتار دوم - روابط ایالات متحده آمریکا و چین از ۱۹۴۹ تا ۱۹۷۹
۲۶.....	۱- دوره سیاست مهار چین (۱۹۴۹ - ۱۹۶۹)
۲۸.....	۲- دوره تنش‌زدایی بین دو کشور (۱۹۶۹ - ۱۹۷۹)
۳۷.....	گفتار سوم - روابط ایران و چین - از گذشته دور تا تشکک جمهوری اسلامی ایران
۳۸.....	۱- روابط تاریخی در گذشته دور
۳۹.....	۲- روابط بیجینگ و تهران در دوره معاصر
۴۷.....	منابع و مآخذ
۴۹.....	گفتار چهارم - روابط آمریکا و چین از ۱۹۷۹ تا ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱
۵۰.....	۱- تمهید روابط نو
۶۴.....	۲- موضوع تایوان؛ معضلی در روابط چین و آمریکا
۶۷.....	۳- مسئله حقوق بشر؛ حربه‌ای برای دوران بحران
۶۹.....	منابع و مآخذ

گفتار پنجم - روابط آمریکا و چین از ۲۰۰۱ به بعد؛ چالش‌ها و فرصت‌ها ۷۱

۱- مقدمه ۷۲

۲- همکاری و نزاع در روابط بیجینگ و واشنگتن ۷۳

۳- عناصر قدرت‌یابی چین: شناختی از عوامل تأثیرگذار در شکل‌گیری قدرت امروزی چین ۸۰

۴- چالش‌های بالفعل و بالقوه چین ۸۲

۵- چالش‌های مناسبات آمریکا و چین ۸۲

۶- امنیت انرژی در روابط بیجینگ و واشنگتن ۸۹

گفتار ششم - روابط ایران و چین از ۲۰۰۱ به بعد فاجعه ۱۱ سپتامبر: فرصتی دیگر برای چین

در خاورمیانه ۱۰۱

۱- فاجعه ۱۱ سپتامبر: فرصتی دیگر برای چین در خاورمیانه ۱۰۲

۲- روابط ایران - چین در حوزه انرژی ۱۱۰

۳- صنعت نفت چین: فرصت‌ها و چالش‌ها ۱۲۰

۴- سیاست‌های بین‌المللی انرژی بیجینگ - سرمایه‌گذاری‌های نفتی چین در

جهان ۱۲۳

۵- چین و آسیب‌های جدی بر پیکره صنعت ایران (نهای نفت): مطالعه موردی ۱۳۱

الف - صنعت کفش ایران ۱۳۲

ب - صنعت پوشاک ایران ۱۳۴

ج - صنعت سراجی ۱۳۶

د - صنعت ابریشم ۱۳۷

ه - چینی‌ها و دسته‌های عزاداری حسینی ۱۳۸

فرجام سخن ۱۴۰

فهرست منابع ۱۴۳

نتیجه‌گیری نهایی ۱۴۷

ضمائم ۱۵۹

کتابنامه ۱۶۳

پیشگفتار

هدف این کتاب تجزیه و تحلیل روابط سه گانه آمریکا، چین و ایران در یک فرایند هفتاد ساله از زمان تأسیس نظام سوسیالیستی در چین قاره‌ای (سرزمین مادری چین به استثنای - ریره ای تایوان، هنگ کنگ، ماکائو) و اعلام جمهوری خلق چین در سال ۱۹۴۹ میلادی می‌باشد. این تحقیق حاصل سی و اندی سال تتبع است که نگارنده در حوزه مطالعات - بین‌کُناش کرده و در تلاش بوده که تصویری از تعاملات سه کشور چین، آمریکا و ایران در بهمن حساس از تاریخ جهان را به نگارش درآورد، اما تجربیات و مشاهدات شاخص در تجزیه و تحلیل این کار تحقیقاتی نیز گنجانده شده است.

روابط دو کشور ایران و چین به بهمن نادران من‌الملل دو قدرت بزرگ غرب و شرق آسیا محسوب می‌شوند در سایه مناسب بین دو کشور با آمریکا بوده که سنگینی آن در ادوار مختلف این دوره هفتاد ساله متفاوت بود است. سرآغاز مناسبات معاصر ایران و چین به سال ۱۳۵۰ شمسی (۱۹۷۱ میلادی) است که دو کشور در خلال پروسه تنش‌زدایی ایالات متحده آمریکا و چین به تأسیس روابط دیپلماتیک اقدام کردند. روابط دو کشور در دهه هفتاد میلادی با الهام گرفتن از مناسبات ایالات متحده آمریکا و چین با گسترش محتاطانه توأم گردیده بود.

با سقوط رژیم شاه در ایران که مقارن بود با برقراری روابط رسمی بین "جینگ" و "واشنگتن" در ژانویه سال ۱۹۷۹ (پس از سپری شدن یک دوره هفت ساله از سفر تاریخی "ریچارد نیکسون" رئیس‌جمهور وقت ایالات متحده آمریکا در فوریه سال ۱۹۷۲) مناسبات ایران و چین مجدداً تحت تأثیر ایالات متحده آمریکا وارد دوره‌ای شد که رکود موقت در روابط را به دنبال داشت. تحمیل جنگ به ایران به‌وسیله عراق باعث گردید که مناسبات دو کشور وارد مرحله‌ای جدید گردد. آغاز جنگ هشت ساله همزمان شده بود با تغییر اولویت‌ها در چین و حاکم شدن "سیاست درهای باز" چین تحت زعامت "دنگ شیائوپینگ" (معمار چین نو). جنگ تحمیلی فرصت مغتنمی بود

برای چین که از محل فروش تسلیحات به ایران و همزمان به عراق! به نوسازی خود پرداخته و به اعتقاد برخی از چین‌شناسان پایه‌های سیاست جدید را با درآمد هنگفت ارزی تأمین نماید و چینی بنا کند که امروزه ما شاهد آن هستیم که بر بام اقتصاد جهان با ۲۰ تریلیون دلار تولید ناخالص ملی (بر اساس معیار خرید) تکیه زده است. برخی بر این عقیده هستند که یکی از عوامل کارساز در توسعه اقتصادی چین کشور ایالات متحده آمریکا بوده که در صدد وجود یک چین قوی در صحنه بین‌المللی بوده است که این امر فرصت‌های عظیمی را در اختیار چین قرار داد تا این چنین فربه شود که امروزه در مقابل ایالات متحده آمریکا ایستاده و به رویارویی با آن پردازد. پایان طولانی‌ترین جنگ جهان پس از جنگ جهانی دوم توأم شد با نیاز مبرم ایران برای بازسازی کشور با برآورد تقریبی بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار در ۱۹۸۸ - وضعیت پس دشواری را به ایران تحمیل کرد، بود که با تحریم‌های خانمان‌سوز علیه کشورمان فقط چند کشور از جمله چین آن‌هم با فراموشی ابراهیم با ایران به مراوده پرداختند. در بخشی از کتاب به‌طور مفصل به مبادلات با چین پرداخته شده است که توأم با ضرر و زیان بسیاری بوده است. سیاست "دامپینگ" و اشباع بازار ایران با کالاهای ارزان و بی‌کیفیت چینی مصیبت‌هایی بس بزرگ از جمله به‌ورشستگی و تعطیلی کشاندن کارخانجات سستی ما منجر گردید که در این تحقیق به آن پرداخته شده است. اگر نخواهیم تنها به قاضی برویم باید به استدلال چینی‌ها هم پردازیم که عنوان می‌کنند تمکن اقتصادی و مالی پایین ما این اجازه را نمی‌داده که ما کالاهای باکیفیت‌تر را که چینی‌ها از آن برخوردار هستند وارد نماییم - مثل اجناس صادره به ایالات متحده آمریکا. ثانیاً از طرف چینی‌ها حتی شخص رئیس جمهور چین، شی جینگ‌پینگ اشاره داشت که این به اصطلاح تجار - دلالت ایرانی بوده‌اند که کالاهای ارزان را برای سود بیشتر به ایران آورده‌اند. "بیجینگ" در راستای خط مشی جدید تجاری خود سیاستی تحت عنوان "ساخته شده جدید در چین" به جای "ساخته شده در چین" را جایگزین کرده که در جهت تسخیر بازارهای جهانی با ارایه کالاهای بهتر و مرغوب‌تر می‌باشد. تغییر و تحول در روابط دو کشور با تقویت بنیه اقتصادی - سیاسی کشورمان که تبعات شگرف در مناسبات بین‌المللی را به ارمغان خواهد آورد که همانا وارد شدن ایران در "بازی‌های حاصل جمع

غیر صفر" با شرکای جهانی است - بلاشک فصل نویی با چین که ایران را قدرت بزرگ غرب آسیا و یکی از کشورهای عمده در تعاملات جهانی می‌داند - خواهد گشود.

ایران پس از "برجام" بازی دیگری را می‌طلبد. البته با درک این مطلب که تا آینده قابل پیش‌بینی "بیجینگ" همکاری با "واشنگتن" را در اولویت قرار خواهد داد - زیرا این که روابط با آن کشور را "کلید کلیدها" می‌داند؛ ولی قدرت‌یابی ایران و افزایش منزلت بین‌المللی آن - چین را به بازی برابر خواهد کشاند که حقوق آن ملحوظ گردد. نگارش این کتاب که بیش از سه سال به طول انجامید - با کمک مالی مرکز بررسی‌های استراتژیک است. هم‌رزم پشتیبانی شده که در اینجا از آن مرکز قدرانی می‌شود. از آغاز کار از حمایت و تسویه دوست عزیز و دانشمند فرزانه جناب آقای دکتر محمود سریع‌القلم استاد دانشگاه شریعتی بهشتی برخوردار بوده‌ام که افتخار و فرصتی بزرگ برای من بوده است. در تقصیر و بی‌رباشی این تحقیق از سرکار خانم لاله سنگتراش و از همکارانم در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران کمال تشکر را دارم.

در خاتمه باید سپاس خود را از آقایان دکتر محمد رضا تخشید، ریاست محترم دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دکتر سید علی سادات‌اخوی، ریاست محترم مرکز مطالعات عالی بین‌المللی دانشکده، آقای دکتر عباس شریعتی، عضو محترم هیئت علمی دانشکده و رئیس انتشارات میزان، آقای دکتر حسین دیروزی، عضو هیئت علمی دانشکده و سرکار خانم دکتر نسرين مصفا، معاونت محترم مالی و اداری دانشکده، اعلام دارم که بدون مساعدت آنها چاپ این کتاب میسر نبوده و به امید وارد شدن محققان بیشتر به حوزه بسیار مهم مطالعات چین و پویندگی هرچه بیشتر در این راه طولانی و تعاملات سازنده با جهان با تأکید بر منافع ملی ایران که صرفاً از طریق مبادلات دانش و تجربه - و بومی‌سازی موفقیت‌های دیگران بر اساس آن که علم یک ثروت مشترک جهانی است - پایه‌های ایران مقتدر و سربلند را هرچه بیشتر تعمیم دهیم.

دیباچه

یکی از بنیادی‌ترین نظریه‌ها که بر متون علوم انسانی، پی‌آمدهای تعیین‌کننده نظری داشته است، تئوری تصمیم‌گیری است. این تئوری به اهمیت نخبگان و سازمان بسیار توجه می‌کند. عملکرد و تصمیم‌گیری‌های کشور چین طی سه دهه اخیر، مصداق بسیار مفیدی برای نظریه تصمیم‌گیری است؛ زیرا که به وضوح نشان می‌دهد چگونه الیت چین در قدرتمند شدن رفاه مردم این کشور نقش ایفا کرده است. چینی‌ها با وام گرفتن از مکتب مارونی بودائیسیم، اختلافات خود را با دیگران کنار نگذاشته‌اند، بلکه آنها را به خوبی مدیریت می‌کنند. چینی‌ها در فهم اولویت‌های خود و ملت خود بسیار هنرمندانه تمرکز دارند. آنها خوب می‌دانند ماهیت اختلافات خود را با دیگران به راحتی نمی‌توانند تغییر دهند و باید راهی برای نفع خود را در منظومه منافع دیگران چه در آسیا و چه در خارج از آسیا باز کنند. به اولویت‌های خود توجه کنند. این وقایع بی دلیل نیستند. روح و روان چینی نسبتاً آرام است و بر اساس خشم، عصبانیت، کینه و استفاده از الفاظ ناپسند شکل نگرفته است. الیت چین هرم دارند و سنجیده سخن می‌گویند. بر مصالح خود تمرکز دارند و محدودیت‌های سود را می‌دانند. مثلث ناسیونالیسم، بودائیسیم و رئالیسم، حلقه‌ای است که چینی‌ها را به موفقیت رسانده است. نظریه تصمیم‌گیری در کنار روح و روان ملایم و طبع واقعی، در نهایت قدرت نوین چین در سطح منطقه‌ای آسیا و جهانی شده؛ به طوری که هیچ مدرسی در سطح جهانی بدون مشارکت چینی‌ها قابل حل نیست. زمانی دنگ شیاء پینگ ده به چه درد چین می‌خورد که رهبری نهضت عدم تعهد را داشته باشد؛ باید به فکر افزایش قدرت چین باشیم.

کتاب جدید جناب آقای دکتر بهزاد شاهنده، استاد برجسته دانشگاه تهران و چین‌شناس ممتاز شناخته شده ایرانی، به‌خوبی این فرهنگ تصمیم‌گیری و نظام فکری را به تصویر می‌کشد. بررسی جزئی و دقیق سیاست خارجی چین در کتاب ایشان، روزنه‌ای است که عملکرد پیچیده الیت چین در دهه‌های اخیر را به تصویر می‌کشد.

این کتاب قالب میان سیاست داخلی و سیاست خارجی چین را با روش علمی و دقت فراوان مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. اگر ما ایرانی‌ها از یک منظر، خود را آسیایی خطاب می‌کنیم، شناخت چین و هند در تاریخ معاصر برای نحوه فکر کردن، اولویت-بندی کردن، فهم واقعیت‌ها و در نهایت تصمیم‌گیری بسیار مفید خواهند بود. کتاب ارزشمند استاد ارجمند جناب آقای دکتر شاهنده را به عموم دانشجویان، اساتید محترم دانشگاه، دوستان علاقه‌مند به سیاست خارجی در رسانه‌ها و دستگاه‌های دولتی توصیه می‌کنم. امید دارم این گونه کتاب‌ها، درک و دقت ما را از تحولات بین‌المللی وسعت بخشد.

محمود سریع القلم

پنجم مهرماه ۱۳۹۵

www.ketab.ir